

Eerlijk, veilig en gezond werken in de agrarische en groene sector

Resultaten van inspecties over 2017

De Inspectie SZW heeft in 2017 in totaal 271 inspecties uitgevoerd in de agrarische en groene sector. Bij 197 bedrijven zijn controles uitgevoerd, gericht op naleving van de Arbowet- en regelgeving. Bij 74 bedrijven stond de wetgeving in relatie tot arbeidsmarktfraude centraal. Het gaat daarbij om naleving van de Wet arbeid vreemdelingen (Wav), de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag (WML), de Arbeidstijdenwet (ATW) en de Wet allocatie arbeidskrachten door intermediairs (Waadi). De inspecties met betrekking tot arbeidsomstandigheden zijn uitgevoerd in de deelsectoren mechanisch loonwerk en de paddenstoelenteelt. Bij uien- (verwerking)bedrijven en in de pluimveesector (bij het zogenaamde 'kippenvangen') zijn gezamenlijke inspecties uitgevoerd, gericht op zowel arbeidsomstandigheden als arbeidsmarktfraude. Inspecties die zich specifiek richten op arbeidsmarktfraude vonden vooral plaats in de deelsector glastuinbouw.

Aanleiding

De Inspectie SZW geeft in haar Meerjarenplan 2015-2018 bijzondere aandacht aan de agrarische en groene sector. Dit geldt zowel de zorg voor goede arbeidsomstandigheden als het voorkomen van onderbetaling, het overtreden van arbeids- en rusttijden en illegale tewerkstelling. In de programmatische aanpak van de Inspectie worden verschillende deelsectoren geïdentificeerd waarvoor een hoge inspectieprioriteit geldt¹.

Veilig en gezond werken

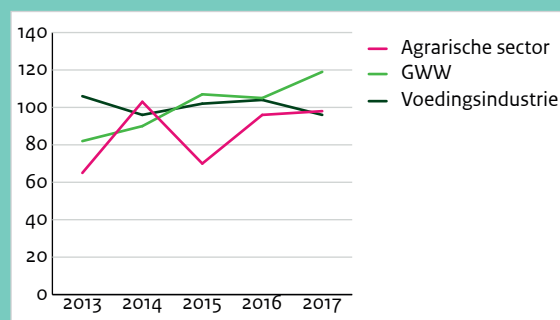
Het bevorderen van veilig werken en het voorkomen van ongevallen is een van de speerpunten van de Inspectie in de agrarische sector. Het aantal ongevallen is zorgwekkend hoog. De afgelopen 10 jaar zijn in totaal maar liefst 190 dodelijke ongevallen te betreuen. Bij het merendeel van de ongevallen (41%) gaat het om situaties waarbij werkenden in of rondom het boerenbedrijf zijn aangereden. Niet alleen betreffen de ongevallen werknemers (of zzp'ers) maar in veel gevallen ook de ondernemer zelf, de meewerkende partner en/of de minderjarige kinderen. Ook leveranciers (of andere derden zoals bezoekers) lopen ongevalsrisico's.

De sector is zich terdege bewust van de problematiek en om die reden heeft het paritaire kennisinstituut Stigas (www.stigas.nl) dan ook het initiatief genomen tot de campagne 'Zero Accidents' in 2020 (www.zeroaccidents2020.nl). De uitdaging waar sociale partners in de branche voor staan is dat ondernemers en hun werknemers veiligheid in alle aspecten van het werk meenemen, met elkaar bespreken, risico's signaleren, zoeken naar verbetering en er vervolgens ook naar handelen. De Inspectie SZW is bij dit initiatief betrokken.

Veel ongevallen²

In de agrarische sector vinden veel arbeidsongevallen plaats. In 2017 ging het – bij ongevallen die bij de Inspectie SZW werden gemeld – in totaal om 93 slachtoffers. De ongevalsfrequentie³ is ook in vergelijking met een aantal andere sectoren relatief hoog.

Figuur 1 Ongevalsfrequentie 2017

Figuur 1 laat zien dat de ongevalsfrequentie op een nagenoeg zelfde niveau ligt als in de sector grond-, weg- en waterbouw (GWW) en de voedingsindustrie. Jaarlijks zijn er gemiddeld 6 dodelijke⁴ slachtoffers (per 100.000 banen) te betreuen. Ter vergelijking: in de bouwnijverheid gaat het over dezelfde periode 2014 - 2017 om 5 dodelijke slachtoffers (per 100.000 banen) per jaar.

¹ Het betreft daarbij met betrekking tot 'eerlijk werken' vooral de deelsectoren glastuinbouw, open teelten en paddenstoelenteelt.

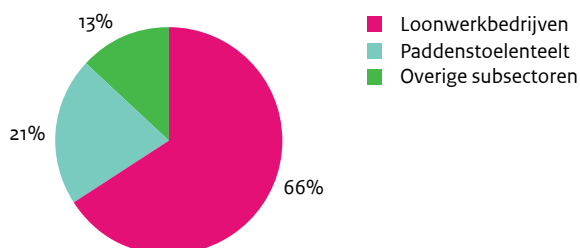
² Inspectie SZW, Rapportage Registratie arbeidsongevallen 2018 (verwachte publicatiedatum: najaar 2018).

³ Ongevalsfrequentie: het aantal slachtoffers van door de Inspectie SZW onderzochte arbeidsongevallen per 100.000 banen.

⁴ Jaarlijks ligt het totaal aantal dodelijke ongevallen in de agrarische en groene sector nog veel hoger wanneer ook ondernemers en gezinsleden worden meegerekend.

Bij meer dan 25% van de aan de Inspectie gemelde ongevallen in de agrarische en groene sector komt het slachtoffer in contact met bewegende delen van een landbouwmachine of een transportvoertuig. Het werk in de agrarische sector wordt veelal gedaan met zware arbeids- en transportmiddelen. Er is dikwijls sprake van laaggeschoold personeel. Door de teeltgebonden arbeidspieken in combinatie met de continue aandacht voor kostenreductie, ligt het werktempo hoog en is er sprake van de inzet van veel flexibele arbeidskrachten. Al met al een combinatie van factoren die kan leiden tot een verhoogde kans op ongevallen.

Figuur 2 Totaal aantal Arbo-inspecties (N=197)

Bij de loonwerkbedrijven zijn in totaal 131 inspecties verricht waar bij 83% van de bedrijven tekortkomingen zijn aangetroffen. In totaal zijn er 336 overtredingen geconstateerd. Het merendeel van de overtredingen (241) deed zich voor ten aanzien van de machineveiligheid waarbij vooral de afscherming van bewegende delen te wensen overliet.

De 'aftakas', een hardnekkig Arbo-probleem

De aftak(tussen)as: een hardnekkig probleem

In de verschillende agrarische deelsectoren wordt gewerkt met tractoren waarachter een landbouwwerktuig wordt gekoppeld. Vooral in de deelsector mechanisch loonwerk behoort dit tot het dagelijkse werk. Aftak(tussen)assen brengen de energie over van de trekker naar het werktuig. Om ongelukken te voorkomen is belangrijk dat de tussenas goed wordt afgeschermd. Deze moet aan strenge veiligheidseisen voldoen (waaronder de EU-Machinerichtlijn). Al tientallen jaren gebeuren er veel ongevallen als gevolg van ontbrekende of kapotte afschermhoezen. Wie in de buurt van de onbeschermde draaiende aftakas komt, kan gegrepen worden vanwege loszittende kleding of loshangend haar⁵. Stigas is in samenwerking met de werkgeversorganisatie Cumela (www.cumela.nl) op zoek gegaan naar innovatieve en duurzame oplossingen om de aftak(tussen)as af te schermen (www.zeroaccidents2020.nl/nieuws). De Inspectie verwacht dat partijen in 2018 actief verder zoeken naar praktisch toepasbare oplossingen zodat er – in samenspraak met leveranciers en producenten – prototypen kunnen worden ontwikkeld die een impuls geven voor een oplossing van dit hardnekkige arbo-probleem.

Er zijn 41 inspecties uitgevoerd in de paddenstoelenteelt. Bij 71% van de bedrijven is gehandhaafd. Opmerkelijk was dat bij het oogsten nog in veel gevallen latexhandschoenen worden gebruikt. Dit terwijl het al vele jaren algemeen bekend is dat latex ernstige allergie kan veroorzaken: huidaeczeem maar ook astmatische klachten. Bedrijven moeten dan ook aan hun werknemers latexvrije handschoenen beschikbaar stellen.

Belastend en repeterend werk bij de pluk

⁵ Zie bijvoorbeeld: www.boeren.nu/movie/24/

Fysieke belasting in de ‘paddenstoelenteelt’

Het plukken van paddenstoelen is fysiek belastend werk. Dit blijkt uit verschillende onderzoeken, onder meer van de Universiteit van Wageningen⁶. Het plukken gebeurt in repeterende handelingen en de plukker bevindt zich in een belastende werkhouding. De champignonbedden zijn te diep, waardoor de plukker verder moet reiken dan vanuit ergonomisch oogpunt verantwoord is. Ook is de ruimte (in hoogte) tussen de bedden te krap. Dit zorgt voor een flinke fysieke belasting, die nog eens verergerd wordt doordat plukkers weinig variatie in hun takenpakket hebben, en vele uren achter elkaar plukken.

Uit een inventarisatie van arbo-inspecteurs wordt duidelijk dat werknemers bij vrijwel alle geïnspecteerde bedrijven bloot staan aan een verhoogd risico voor gezondheidsklachten ten gevolge van fysieke overbelasting.

De Inspectie SZW heeft over de problematiek overleg gevoerd met sociale partners in de paddenstoelenteelt. Bij de geïnspecteerde bedrijven zal worden gehandhaafd, waarbij bedrijven 1 jaar de tijd krijgen om tot oplossingen te komen. Ook de overige plukbedrijven worden geïnformeerd. De Inspectie wil dat de branche tot (innovatieve) structurele oplossingen komt, zodat hier de komende jaren tastbare verbeteringen in de arbeidsomstandigheden voor de werknemers te zien zullen zijn.

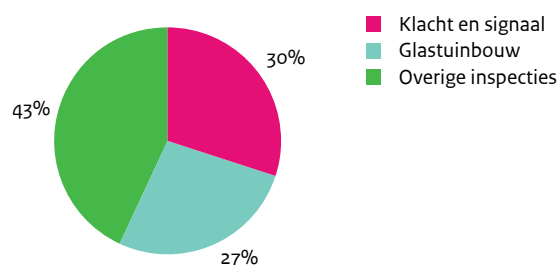
De inspecties in de pluimveesector tijdens het werk van de pluimveeservicebedrijven (‘kippenvangers’) laten een zorgwekkend beeld zien: de werknemers worden in alle gevallen blootgesteld aan agrarisch stof en/of aan dieselmotorenemissie. Ook de arbeidsveiligheid is geregeld in het geding door het gebruik van verreikers/loaders met gebreken (verwijderde cabines en spiegels). Er zijn het afgelopen jaar een aantal ernstige (dodelijke) ongevallen – door onder andere aanrijdgevaar – gebeurd.

Eerlijk werken

In 2017 heeft de Inspectie SZW in totaal 74 inspecties uitgevoerd met betrekking tot de controle op naleving van de WML, ATW, Waadi en Wav.

De inspecties zijn verricht in de deelsector glastuinbouw waarbij bedrijven aan de hand van risicoanalyses zijn geselecteerd. Daarnaast heeft de Inspectie op basis van klachten en signalen – van medetoezichthouders, vakbonden en/of anderen – controles uitgevoerd. De overige inspecties waren herinspecties en inspecties in de pluimveesector en de uien(verwerking)bedrijven. In figuur 3 wordt dit weergegeven.

Figuur 3 Totaal aantal inspecties (N=74)

Veel tekortkomingen

Bij 48% van de in totaal 74 uitgevoerde inspecties was sprake van tekortkomingen. Er zijn 198 overtredingen geconstateerd (figuur 4).

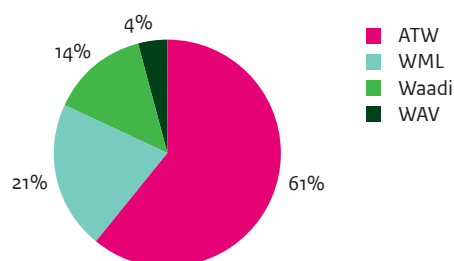
Het merendeel van de overtredingen (61%) betrof de Arbeidstijdenwet. Er werden geen (deugdelijke) registraties van arbeid- en rusttijden bijgehouden. Ook werden de wettelijke arbeids- en rusttijden regelmatig overtreden. Bij 21% van de overtredingen ging het om tekortkomingen ten aanzien van de naleving van de Wet minimumloon en minimumvakantietoeslag (WML). Daarbij betrof het (administratieve) overtredingen ten aanzien van naleving van de wettelijke verplichting tot girale loonbetaling maar ook betaling onder het wettelijke WML en/of vakantietoeslag.

Overtreding van de Wet allocatie arbeidskrachten door intermediairs (Waadi) was in 14% van de overtredingen het geval. Daarbij gaat het om het ontbreken van een registratie in het Handelsregister als partij die arbeidskrachten ter beschikking stelt.

Er waren 9 (4%) overtredingen met betrekking tot illegale tewerkstelling (Wav).

In 54% (106) van de overtredingen zijn er boetes uitgedeeld. Voor de overige 46% (92) van de overtredingen zijn waarschuwingen gegeven.

Figuur 4 Overtredingen naar onderwerp (N=198)

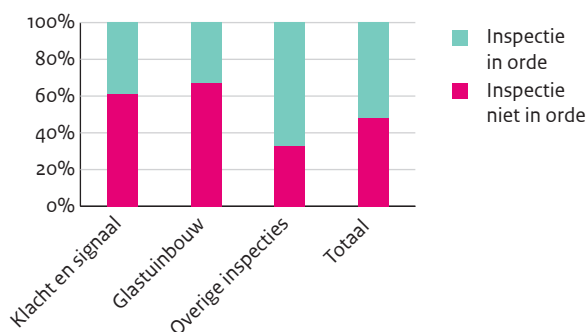

⁶ ‘Arbeidsomstandigheden bij de oogst van champignons’, Wageningen Praktijkonderzoek Plant & Omgeving (april 2004).

In de glastuinbouw was bij tweederde (67%) van de 20 geïnspecteerde telers de boel niet op orde. In totaal werden er 102 overtredingen geconstateerd. De meeste overtredingen betroffen de Arbeidstijdenwet waarbij er sprake was van ondeugdelijke registraties – waardoor naleving van de arbeids- en rusttijden niet te controleren is – en/of feitelijke overschrijding van de maximaal toegestane arbeidstijden. Bij de overtredingen van de Wet minimumloon ging het om onderbetaling en/of de verplichting om het loon giraal uit te betalen.

Uit figuur 5 blijkt dat in de sector glastuinbouw relatief veel tekortkomingen werden aangetroffen. De glastuinbouw blijft een sector die mede vanwege de grote (internationale) concurrentie voor een continue druk op de loonkosten zorgt.

Figuur 5 Totaal aantal inspecties (N=74)

De inspecties bij de kippenvang- en de uienverwerkingsbedrijven laten in mindere mate overtredingen zien. Daarbij moet wel de kanttekening worden gemaakt dat er bij de kippenvangers nog de nodige (administratieve) onderzoeken lopen.

'Kippenvangers' aan de slag

Opsporing

De Inspectie SZW voert in de agrarische en groene sector regelmatig strafrechtelijk onderzoek uit waarbij sprake is van de inzet van bijzondere opsporingsmethoden. Ook in 2017 lopen er dergelijke onderzoeken waarbij mogelijk arbeidsuitbuiting aan de orde is.

Misstanden in de 'open teelten'

In 2017 heeft het Functioneel Parket van het Openbaar Ministerie (OM) een langdurig fraudeonderzoek – dat is uitgevoerd door rechers van de Inspectie SZW – met een schikking afgerond⁷. Ongeveer 18 tuinders uit vooral Noord-Brabant en Limburg zijn jarenlang betrokken geweest bij de uitvoering van een schijnconstructie waardoor zij een deel van hun winsten buiten de boeken hielden. In essentie kwam de constructie erop neer dat de tuinders hun producten al voor de oogst ('op stam') aan buitenlandse bedrijven van de hoofdverdachte verkochten. In werkelijkheid werden de producten tegen een veel hogere prijs geveild. Zo werden (arbeids)kosten van personeel gedrukt en behaalden zij belastingvoordeel. De tuinders – grote leveranciers van aardbeien, frambozen, asperges en champignons – hebben in hoge mate van de constructie geprofiteerd: het wederrechtelijk verkregen voordeel van in totaal ruim 25 miljoen euro is hen als onderdeel van de transactie met het OM ontnomen. Met de Belastingdienst is overeengekomen de verschuldigde belasting alsnog af te dragen. Ook worden er werkstraffen verricht. Tegen de hoofdverdachte die de constructie heeft opgezet is inmiddels in een openbare zitting van de Rechtbank in Den Bosch door het OM 32,8 miljoen euro geëist⁸.

Aardbeienpluk in de sector 'open teelten'

⁷ Zie nieuwsbericht d.d. 20 juli 2017 (www.om.nl).

⁸ Zie o.a. berichtgeving FNV Agrarisch Groen (www.fnv.nl), d.d. 4 juni 2018.

Conclusies en vervolgaanpak

Arbeidsomstandigheden

Hoewel sociale partners in de verschillende deelsectoren actief aan de slag zijn met arbocatalogi en het kenniscentrum Stigas veiligheids- en gezondheidsrisico's voortdurend op de kaart zet⁹, is het in de agrarische en groene sector van belang om regelmatig te blijven inspecteren. De ervaring leert dat inspectiedruk nodig is om te voorkomen dat de aandacht voor arbeidsomstandigheden bij de bedrijven op den duur weer verslapt. Dit komt onder meer door de zeer sterke gerichtheid op het 'draaien van productie' en de forse tijdelijke inhuur van (buitenlands) personeel¹⁰.

Vanaf mei 2018 worden dan ook arbo-inspecties uitgevoerd in de deelsector 'dierhouderij' bij de varkenshouderijen. Vooral de blootstelling aan 'agrarisches stof' staat daarbij centraal. De Inspectie SZW heeft goed overleg met de Producentenorganisatie Varkenshouderij (POV) en Stigas om de blootstelling aan agrarisch stof (waaronder endotoxinen) ten behoeve van de varkenshouders te laten beoordelen en tot maatregelen te komen om de stofblootstelling te verminderen. In 2019 zal de focus van de Inspectie SZW op de deelsector 'dierhouderij' gericht blijven. Het gaat dan met name om de subsector pluimveehouderij (waar stofproblematiek eveneens een belangrijk arbeidsrisico is).

Arbeidsmarktfraude

In de agrarische en groene sector is sprake van sterke arbeidspieken vanwege de seizoensgebonden teelt. Met name bij de 'open teelten' is gedurende korte tijd veel personeel nodig. De grote (internationale) concurrentie leidt ertoe dat besparing op loonkosten een belangrijk vraagstuk in de bedrijfsvoering is. Bedrijven zijn daarom op zoek naar goedkope arbeidskrachten die flexibel beschikbaar zijn. Er wordt zodoende veel gebruik gemaakt van extern personeel¹¹ waarvan het merendeel bestaat uit buitenlandse uitzendkrachten¹². Gemiddeld wordt 26% van de totale jaarlijkse loonkosten besteed aan uitzendarbeid. In de glastuinbouw ligt dit zelfs op 38%¹³.

De Inspectie blijft in 2018 actief inspecteren in de sector glastuinbouw. Daarnaast zullen specifieke subsectoren in de 'open teelten' – waaronder de aardbeien-, bessen- en frambozentelers – nader worden geïnspecteerd.

Samenwerken

In overleg en – waar mogelijk – in samenwerking met LTO Nederland en de vakbonden, zal de naleving op een hoger niveau moeten worden gebracht. Er moet bij voortduring worden voorkomen dat er binnen de agrarische (deel)sectoren op arbeidsvoorwaarden oneerlijke concurrentie plaatsvindt. Hier ligt primair een verantwoordelijkheid voor bedrijven en sociale partners.

In 2017 is de samenwerking met stakeholders in de agrarische en groene sector verder geïntensiveerd. De Inspectie onderhoudt reguliere contacten met werkgeversorganisaties VHG (hoveniers- en groenvoorziening), Cumela Nederland (loonwerksector) en LTO Nederland. Dit geldt ook voor de vakbonden FNV en CNV Vakmensen en kennisinstituut Stigas.

Met LTO en vakbonden FNV en CNV werkt de Inspectie in de deelsector glastuinbouw aan (gezamenlijke) initiatieven rondom het 'verantwoord ondernemen in een sociaal vitale sector'. Partijen delen actief informatie met elkaar. LTO Nederland is aan de slag met gedragsregels voor leden op het gebied van eerlijk werken. In goed overleg met de Inspectie en betrokkenheid van enkele leveranciers heeft de sector innovatieve oplossingen ontwikkeld voor verbetering van het veilig werken (stapelen) met zogenaamde Deense karren (bedoeld voor transport en opslag van planten en bloemen).

Deze factsheet is een uitgave van:

Inspectie SZW

De Inspectie SZW maakt deel uit van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Programmamanager

Mark Geers

Programmasecretaris

Patricia Jager

Xerox/OBT, Den Haag | 114140

© Rijksoverheid | Juli 2018

⁹ Stigas heeft een nieuwe laagdrempelige digitale branche RI&E ontwikkeld (www.derievanstigas.nl).

¹⁰ Ultimo 2015 waren er in totaal 41.000 externe arbeidskrachten in de agrarische sector werkzaam. Dat is een aandeel van 37% ten opzichte van het eigen interne personeelsbestand.

¹¹ O.a. payrollmedewerkers, freelancers en zzp'ers.

¹² In de 'open fruitteelt' maakt bijvoorbeeld 48% van de bedrijven gebruik van uitzendkrachten en betreft het in 87% buitenlandse uitzendkrachten.

¹³ Zie het rapport 'Arbeidsmarkt Colland 2016' (Panteia) d.d. 16 september 2016.